

INHOUD.

Een nieuwe Paedagogiek. — Bijbelsche Oudheden.

Een nieuwe Paedagogiek.

Van de hand van den welbekenden Districts-schoolopziener te Winschoten, den heer J. C. Wirtz, is bij J. B. Wolters te Groningen eene paedagogiek verschenen, die in onze kringen, vooral door belanghebbenden, met blijdschap ontvangen zal worden.

Zij dient zich aan als eene Paedagogiek voor Christelijke Kweekscholen en Normaallessen en drukt daarmede in den titel reeds uit, met welk doel en voor welk gebruik zij in de eerste plaats geschreven werd. En in de voorrede aan den lezer zegt de heer Wirtz zeer bescheiden, dat hij een paedagogisch handboekje beproefde te schrijven voor onze studeerende onderwijzers, met gebruikmaking van wat anderen daarvoor reeds geleverd hadden.

Dit praktische doel van zijn leerboek wordt door den Schrijver nog daardoor toegelicht, dat hij bij de samenstelling van zijne paedagogiek bijzondere rekening heeft gehouden met de eischen der bestaande programma's voor de akte van onderwijzer of onderwijzeres en voor de hoofdkate. Dit had ten gevolge, dat sommige deelen, die in zijne oogen minder waarde hadden, toch eenigszins breed behandeld moesten worden; terwijl andere deelen, om het werk weer niet al te uitgebreid te maken, daardoor noodzakelijk moesten worden besnoeid.

Aan deze bedoeling beantwoordt het geheel en al, dat de heer Wirtz terstond na deze verklaring de programma's laat afdrukken, waarin de eischen voor de verschillende vakken omschreven zijn.

Bij de aankondiging en beoordeeling van het werk, dat de heer Wirtz in het licht zond, is het billijk, met deze bedoeling van den Schrijver rekening te houden en geen anderen maatstaf aan te leggen, dan dien hij zelf ons in de handen gaf.

Wanneer de aandachtige lezer van dit werk zich op dit standpunt plaatst, zal hij zeker niet aarzelen te verklaren, dat de heer Wirtz een voortreffelijk arbeid heeft geleverd en aan onze studeerende onderwijzers een zeer praktisch en bruikbaar handboek heeft verschaft.

Tot de verdiensten van deze paedagogiek reken ik in de eerste plaats de met beknoptheid gepaard gaande volledigheid. De Schrijver heeft een overzicht van de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in deze landen sedert het laatste der achttiende eeuw, met opzet weggelaten, omdat andere schrijvers in de behoefte daaraan voorloopig voldoende hebben voorzien en de behandeling van de geschiedenis aan het boek een te grooten omvang zou hebben gegeven. Maar overigens geeft hij, vooral in het derde deel, over de middelen der opvoeding, alles wat een onderwijzer voor het examen noodig heeft te weten. In het eerste deel, over het voorwerp der opvoeding, behandelt hij reeds alles, wat op de inrichting van het schoolgebouw betrekking heeft; en in het genoemde derde deel gaat hij, na de tucht en de methodiek besproken te hebben, alle vakken na, welke in de lagere school onderwezen moeten worden en ontwikkelt hij bij elk van die vakken, welke de stof, de methode, de leergang, de leervorm, enz. behoort te zijn.

De nadere beoordeeling van deze gedeelten van het werk van den heer Wirtz laat ik gaarne aan de mannen van het vak over. Maar duidelijk is hier de man der praktijk aan het woord, die over alles nagedacht heeft, en deze met vertrouwen uitspreekt en aanbeveelt.

Het is zeer goed mogelijk, dat anderen over sommige punten een ander oordeel hebben, maar zij zullen zeker niet zonder vrucht van de hier voorgedragen inzichten kennis nemen.

Een tweede verdienste is gelegen in de helderheid, waarmede de heer Wirtz zijne denkbeelden weet uit te drukken, en de levendigheid, waarmede hij ze voordraagt. Soms, als het onderwerp dit medebrengt, bijv. als de Schrijver over de psychologie handelt, is de voorstelling wat minder concreet. Maar doorlopend is de stijl duidelijk en de toon opgewekt.

Van afgetrokken redeneeringen en hooggaande bespiegelingen is de auteur een vijand. Hij verliest zich niet in wijsgeerige afgetrokkenheden, maar heeft blijkbaar altijd het kind voor oogen, dat opgevoed moet worden, en nog meer den onderwijzer, die opvoeden moet. Telkens wordt eene of andere gedachte met een voorbeeld uit het leven opgehelderd en daardoor dichter onder het bereik van den lezer gebracht.

Zelfs onderwerpen als het onderscheid tusschen voorstelling en aanschouwing, associatie van voorstellingen, apperceptie enz., worden op zulk eene wijze behandeld, dat de Schrijver niet

alleen duidelijk zegt, wat hij heeft willen zeggen, maar ook door ieder aandachtig lezer gemakkelijk begrepen kan worden.

In de derde plaats reken ik het een verdienste, dat de Schrijver zich zoo zorgvuldig voor overdrijvingen heeft weten te wachten. Beginselen zijn goed en uitnemend; zij moeten ook zonder plooiën of schikken beleden en gehandhaafd worden. Maar zoodra het op de toepassing aankomt, heeft men met het rijke, veelvormige leven te rekenen.

Te dezen opzichte toont de Schrijver eene groote mate van gezond verstand te bezitten. Hij is een vijand van het intellectualisme, maar vervalt niet in de fout, om het onderwijs gering te schatten en bij lichaams oefening en handarbeid achter te stellen. Hij rekent met de zonde, maar ook met de genade. Hij handhaaft het recht der straf, ook van de lichamelijke straf, maar heeft een open oog voor de vele moeilijkheden, welke aan haar toepassing in de school verbonden zijn. Hij verwerpt de aanschouwing in engeren zin als beginsel van alle onderwijs, maar is een voorstander van aanschouwelijk onderwijs.

In één woord, de heer Wirtz is een vijand van overdrijvingen en waarschuwt er telkens zelf tegen. En nu is het wel waar, dat overdrijving gewoonlijk spoedig overdrijft, maar in den tijd, dat ze gedreven wordt, kan zij toch veel kwaad doen. Beginselvastheid kan zeer goed met waardeering van het goede, dat elders gevonden wordt, gepaard gaan.

Om al deze redenen hoop ik, dat het handboek van den heer Wirtz spoedig in onze Christelijke Kweekscholen en Normaallessen ingang vinde en dan weldra door een tweeden druk gevolgd worde.

Als het daartoe komen mocht, zou ik wel eenige desiderata aan den heer Wirtz in overweging willen geven. Hij beveelt zich in zijn slotwoord voor 'toezenden van wenken en opmerkingen aan. En gaarne maak ik van dit verzoek gebruik, om, niet zoozeer enkele aanmerkingen op den eersten druk, als wel enkele wenschen voor den tweeden druk onder zijne aandacht te brengen.

Daartoe behoort ten eerste de wensch, dat de Schrijver bij eene tweede uitgave de indeeling herzie. Het boek is thans in drie deelen verdeeld en handelt achtereenvolgens over het voorwerp, het doel en de middelen der opvoeding.

Maar reeds in de onevenredige lengte dezer deelen komt uit, dat zij de gansche stof niet beheerscht. Het eerste deel telt 62, het tweede 9 en het derde 132 bladzijden. Daarbij is het eerste deel nog alleen daarom 62 bladzijden groot kunnen worden, omdat er 17 bladzijden gewijd zijn aan „de school en de lichamelijke opvoeding”, welke daar niet op hare plaats is.

Ten tweede zou ik den heer Wirtz in overweging willen geven, om in het deel, dat handelt over het kind als voorwerp der opvoeding, althans eenige plaats in te ruimen aan de psychologie, en eene breedere plaats af te staan voor de psychologie van het kind.

Wel is waar geeft de heer Wirtz een overzicht van de psychologie. En persoonlijk kan ik hem daar niet anders dan dankbaar voor zijn. Maar tusschen de psychologie van den mensch in het algemeen en die van het kind in het bijzonder is toch een aanmerkelijk verschil. En al moet er nu zeer zeker gewaarschuwd worden tegen de overdeden verwachtingen, welke van de psychologie van het kind voor onderwijs en opvoeding gekoesterd worden; toch valt er van haar voor den paedagoog veel te leeren. Hij moet de ziel van het kind begrijpen, om zijne taak als opvoeder naar eisch te kunnen vervullen.

Ten derde eischt ook het doel der opvoeding eene nadere omschrijving. Men kan aan het antwoord op de zesde vraag van den Heidelberg-schen Catechismus wel ontleenen, welke de hoofd- en de eindbestemming is van den mensch. Maar dit antwoord is onvoldoende tot omschrijving van het bijzondere doel, dat de school en het onderwijs beoogt. Natuurlijk is de opvoeding van het kind, evenals ook de beoefening van wetenschap of kunst, de dienst in kerk of staat of maatschappij, aan die eindbestemming ondergeschikt en dienstbaar, maar desniettemin hebben al deze werkzaamheden elk voor zich een eigen doel, dat wel met de eindbestemming des menschen in verband behoort te staan, maar toch ook eene eigene, waardevolle betekenis heeft. De opvoeding van het kind leidt niet zonder meer tot de eindbestemming op, maar heeft eene bepaalde roeping met het oog op de taak, welke het kind later in de maatschappij te vervullen heeft. Natuurlijk is dit alles, wat ik hier zeg, den heer Wirtz volkomen bekend en mag het zonder twijfel op zijne instemming rekenen. Maar tegenover allerlei

richtingen, die de bijzondere roeping van de school en van het onderwijs miskennen of niet helder inzien, is het noodig, hierop met nadruk en telkens bij vernieuwing de aandacht te vestigen.

Bij deze wenschen zouden nog enkele andere opmerkingen van minder beteekenis te voegen zijn. Maar het gezegde is voldoende, om den Schrijver een bewijs te geven, dat ik zijn boek met groote belangstelling gelezen heb, en om aan de studeerende onderwijzers enkele gronden aan te geven, waarop mijne aanbeveling van dit nieuwe paedagogische leerboek rust.

Tegelijk met deze Paedagogiek voor Christelijke Kweekscholen en Normaallessen gaf de heer Wirtz onder den titel: De Paedagogiek op het examen eene lange reeks van opgaven en vragen voor de examens voor onderwijzer, hoofdonderwijzer en het „na-examen” in het licht. Maar eene beoordeeling van dit werk is beter aan de mannen der praktijk toevertrouwd.

Bavinck.

Bijbelsche Oudheden.

IV.

Vervolg van § 5.

Neem b.v. de mitalingen der psalmisten over den O. T. offerdienst. Deze toch was volkomen het middelpunt van geheel den O. T. dienst (evenals in het N. T. het offer van het Lam Gods het middelpunt der geheele verlossing is), en God zelf had door dezen offerdienst een weg tot vergeving der zonden gemaakt, en juist hierop richtten zich altijd de diepste verzuchtingen der O. T. geloovigen; de vergeving der zonden was begin en einde hunner gebeden. En nu zou men kunnen verwachten, dat ze ook hadden ingezien, dat voor den volkomen vrede der conscientie nog een volmaakt offer moest gebracht worden in plaats van het bloed van stieren en bokken. Maar ook dit is niet het geval. Dat het offer eene zinnebeeldige betekenis had en op zichzelf niets was om Gode welgevallig te zijn, erkenden zij wel; maar den voorbeeldigen zin vatten zij niet. Wel werden zij door geloovig en biddend overpeinzen daarop gebracht, dat verbrijzeling des harten, een gebogen en ootmoedige geest, dankbaarheid, geloovig, vol vertrouwen zich verlaten op de trouw en goedheid van Jehova voor goede en kwade dagen, en gewillige opoffering van eigen wil aan het willen en doen Gods, de eigenlijke Gode welgevallige offers waren. En zonder deze gezindheid waren de diersooffers een valgelijk lichaam, waaruit de geest ontvloeden is. Zie Ps. 40:7 v., Ps. 50, 51:18 v., 69:31 v. Tot deze erkenning was de weg reeds gebaad door het 5e boek van Mozes (zie Deut. 6:5, 10:12—22), verder door Samuels woorden (1 Sam. 15:22 v.), alsook door de latere profeten, die nevens de liefde tot God ook nadruk leggen op recht doen en barmhartigheid jegens den naaste; zie Hos. 6:6 (vgl. 5:6), Micha 6:6—8, Jerem. 7:21—23, Spr. 21:3. Verder kwamen zij echter niet met hun eigen nadenken. Eerst door de Profeten werd het bekend gemaakt, dat God zelf eens een volkomen verzoening en vergeving der zonden zou bewerken, Jes. 33:24, Micha 7:18 v., Jerem. 31:34, 33:8, Ezech. 36:25, zie ook Lukas 1:76—79. En ook de Profeten wisten dit alleen door onmiddellijke Goddelijke openbaring, 1 Petri 1:11. In Jesaja 53 echter wordt een Goddelijke oplossing gegeven hoe deze beloofde volkomen zondenvergeving zou tot stand komen. Maar het bleef daarbij nog duister, wat er dan van den Mozaïschen offerdienst zou worden. Wel gaf Jerem. 3:16—18 daarover eene aanwijzing, maar niettemin was het ook in de tijden der profeten tot op den dag der vervulling zelfs voor ijverige, onderzoekende vromen allesbehalve gemakkelijk, integendeel moeilijk, om de bloot voorbeeldige beteekenis van hun godsdienst te erkennen. Om dien n.l. aan te zien als iets, dat bloot voorbijgaande waarde had en ondanks zijn onmiddellijke Goddelijke instelling toch zou weggedaan worden.

Men ziet dit het duidelijkst aan de ware Israëlieten, die op de vertroosting Israëls wachtten en haar met hun oogen aanschouwden. Hoe zwaar viel het hun, dat het Oude Verbond moest afgeschaft worden! Welk een strijd moest een Paulus daarvoor doormaken. Zacharias had in den Geest uit het profetische woord verstaan, dat het als een opgang uit de hoogte nieuw aanbreekende heil bestaat in vergeving der zonden, en deze erkenning deelden met hem wel velen in Israël (Luk. 2:38), ook Jezus' discipelen; maar Johannes de Dooper was de eenige, die Jes. 53 verstond en wees op het Lam Gods. De discipelen verstonden het niet, Matth. 16:21 vv., Luk. 9:43—45, ook nog niet na de opstanding, Luk. 24:21—27.

4. Maar welk doel hadden dan deze voorbeelden als zoodanig, wanneer de geloovigen des O. T. vóór Jesaja's tijd niets, en ook daarna nog slechts zeer weinig er van verstonden?

Het antwoord vinden we in Petri 1:12. Gelijk de Profeten met hunne voorzeggingen minder zich zelven, maar veelmeer ons, Christenen,

dienden, zoo is het ook met de op de N. T. personen, toestanden en inrichtingen doelende voorbeelden des O. T. Deze plaats beteekent in 't algemeen, dat het thans in Christus verschenen heil reeds den Profeten was geopenbaard. Dat het zou komen en waarin het, wat het wezen betreft, zou bestaan, dat wisten zij door openbaring van den in hen getuigenden Geest van Christus, en dat verkondigden zij ook in woord en schrift. Maar de tijd, wanneer het zou intreden, en de nadere omstandigheden, waaronder zijn intrede zou geschieden („op welken of hoedanigen tijd”, vs. 11), was aan hun eigen onderzoek overgelaten. Ten opzichte hiervan waren zij geplaatst in een school van geloovig en ootmoedig wachten, evenals wij Christenen met betrekking tot de tweede alles volmakende komst des Heeren. Wij echter, die de „einden der eeuwen” ten opzichte van alle voorzeggingen zijn ingetreden (1 Cor. 10:11), zullen door de aanschouwing van de wonderbare overeenstemming der O. T. voorbeelden en de N. T. vervulling tot eene meer levendige en diepe kennis geraken van Hem, Die alle dingen en tijden met zijn wijsheid en kracht formeert en doordringt. We zullen tot deze erkenning komen, dat het besluit der verlossing in Christus niet eerst van gisteren is, maar van eeuwigheid is genomen en allengs uitgevoerd. En de vrucht van zulk een kennis, die steeds dieper zoekt in te dringen, zal zijn, dat ons geloof aan den God der wonderen en zijn onfeilbaar Woord wordt gesterkt, en dat we met eerbied en in ootmoedige bewondering Hem aanbidden, Die de Koning der eeuwen, de onvergankelijke en onzienlijke en alleen wijze God is. 1 Tim. 1:17, Rom. 11:33—36.

5. Thans is de eigenaardige betekenis der wettische instellingen als behoorende in den ontwikkelingsgang van het rijk Gods en haar volle waardij in 't rechte licht geplaatst en alle geringschatting dier instellingen weerlegd. Eenige opmerkingen moeten echter nog hierbij worden gevoegd.

De wettische huishouding Gods in het O. T. en inzonderheid den wettischen godsdienst in al zijne deelen hebben wij naar de leer der H. S. tot nu toe voorgesteld als het voorportaal of de voorbereiding voor het volkomene van het N. T. Het oude moest voorbijgaan, want het was niet bestemd om te blijven (Hebr. 7:18 v., 8:7—13, 9:8—10); het zou zijn dienst doen en dan weggedaan worden. Mag men het nu daarom gering schatten? Dat zou hoogst onbillijk zijn; het zou werkelijk een verachting zijn van de goede ordinantie Gods. We kunnen het O. T. in verhouding tot het N. T. vergelijken met de bloem eener kostelijke vrucht. Eerst schittert de bloem met rijke kleuren; wie haar ziet, geniet er van. Maar allengs verdwijnt de kleurenpracht, ze wordt vuil, en het verborgen vruchtbeginsel ontwikkelt zich meer en meer, de groene onrijpe vrucht wast — dit is de wachttijd; de bloem is weg en de rijpe vrucht is er nog niet. Men moet zich met de hoop tevreden stellen, wanneer evenals bij zomerhitte dikwijls het sterk verlangen opkomt: mochten toch de verkwikkende sappige vruchten reeds rijp zijn! Maar de zekerheid der hoop sterkt ook weder tot geduldig wachten. Zoo was het ook van Jesaja's tijd af in steeds klimmende mate tot op Zacharias en Simeon. Mag men nu van de bloem en het eerste vruchtbeginsel daarom geringschattend spreken, omdat zij nog niet de rijpe genieelbare vrucht is, en wij de laatste reeds bezitten? Deze zou er toch zonder gene in 't geheel niet zijn! Mag men den onmondigen kinderleeftijd met zijn bekrompen kinderlijke gedachtenwereld verachten, omdat die nog niet de rijpe mannelijke leeftijd met zijn mannelijke gedachtenwereld is?

Voorzeker, wanneer iemand honger en dorst lijdt en hij kan voor niet een kostelijke vrucht verkrijgen, die beide stilt, maar hij is zoo dwaas en eigenzinnig om steeds maar op de bloem of de onrijpe vrucht te zien, en liever versmacht, dan dat hij de aangeboden vrucht zou eten, — dan ja zal men zulk een niet lang over de schoonheid der bloem enz. toespreken, maar wegens den bijzonderen toestand van het oogeblik de bloem of onrijpe vrucht als gering ter zijde stellen — tot zijn eigen nut. Een man, die zich nog als een kind wil gedragen, moet men ronduit zeggen, dat dit kinderachtig is en hem geheel niet past. In dezen zin en voor een zoodanig geval spreken de plaatsen Gal. 3 en 4, Col. 2 en Hebr. 7—10 van de wet en den wettischen godsdienst voorzeker gering schattend. De Apostel deed dit echter slechts tegenover de verkeerdheid om bij bloem en vruchtbeginsel te blijven, terwijl de vrucht reeds rijp en genieelbaar is. Op andere plaatsen, waar het niet noodig was zulke verkeerdheden te bestrijden, spreekt Paulus groot van de wet, Rom. 7:12, 14, en slaat hij denzelfden toon aan als Mozes in Deut. 4:5—9 en 33:29, en de Psalmist in Ps. 147:19 v., n.l. wanneer hij Israël en de Heidenen naast elkander stelt en op de wegen doelt, die God in hoofdzaak met de menscheid hield bij de openbaring van Zijn rijk. Rom. 9:4 v., Ef. 2:12.

Bunschoten.

J. C. C. Voigt.